

SANNA SEIKO
SALO

LAURA
HÄRMÄ

PIIKKI-
KAMMIO

Veret-
seisauttavia
tarinoita
labra-
vuorosta

WSOY

**SANNA SEIKO
SALO**

**LAURA
HÄRMÄ**

PIIKKI- KAMMO

**Veretseisauttavia
tarinoita
labravuorosta**

WSOY

Suomen tietokirjailijat ry ja WSOY:n kirjallisuussäätiö
ovat tukeneet tämän kirjan kirjoittamista.

Ensimmäinen painos

© SANNA SEIKO SALO, LAURA HÄRMÄ JA WSOY 2025
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
LÖNNROTINKATU 18 A, 00120 HELSINKI

ISBN 978-951-0-51047-6
PAINETTU EU:SSA

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

Sisällys

7	Reppu on pakattu
11	Testejä, testejä
21	Sotkamo
27	Päivä käyntiin
33	Sydämentykytyksiä
43	VIP-puolella
47	Esivalmisteluja
51	Piikki lihassa
55	Pysytkö penkissä vai tuletko syliin
67	Kakkaa laatikossa ja laatikon ulkopuolella
79	Rippituoli
83	Testosteronia
85	Piikkikammainen palomies
89	Täysikuu
91	Tikalla laboranttikouluun
99	Kerro kerro kuvastin
105	Varjoista valoon
109	Labran vuosikello

115	Sekakäyttöä
125	Koronan jälkiviisaudet
135	Seerumi kuin kermaa
137	Bioanalyttikko työssään
143	Hataralla pohjalla
149	Valehammaslääkäri
153	Patologia, rakkaani
159	Alakerran testejä
165	Pelastajasyndrooma
171	Nielunäytteitä
175	Kahvihuoneessa
179	Työkaluina ääni ja kiitollisuus
183	Spirometria eli blow blow blow
187	Työyhteisössä
193	Lääkekoukussa
197	Aulamummoksi
201	Ketään ei voi rakastaa raittiiksi
207	Ovet avoinna
211	Kolme kuolemaa
217	Vaikein päätös
219	Kovalevy täynnä, jälleen kerran
223	Vuoron loppu
225	Kirjailijan jälkisanat
229	Kiitokset

Reppu on pakattu

Tapaninpäivän aamu valkenee kuulaana kera pikku pak-
kasen. Eilen vielä rähmi räntää, ja kaunis lumipeite,
joka oli sadellut kuin sadussa, sulii harmaaksi mössöksi.
Nyt se muhju on jäässä, ja liikkumiseen täytyy varata tup-
lasti aikaa ja hermoja. Jäiset tiet pelottavat. Pari vuotta
sitten kaaduin, loukkasin käteni, eikä sairaslomailu sovi
minulle lainkaan.

Lähestyn kenkien piikit rahisten kohti yksityisen lääkäri-
keskuksen pääovia. Minun ei edes pitänyt olla töissä tänään,
mutta edellisiltana ruokapöydässä puhelin alkoi soida. Pai-
noin tietysti vihreää luuria, vaikka tiesin jo etukäteen, mitä
siitä seuraisi.

»Moi Laura, nyt on tilanne päällä», Kata, esimieheni
yksityiseltä lääkäriasemalta, sanoi. »Porukkaa on jo soi-
tettu iltaan, olisiko mitenkään mahdollista, että panisit
huomenna repun selkään?»

Minua hymyilytti. Uskollinen sininen Känken-reppuni
oli jo valmiiksi pakattuna.

Olen Laura Härmä, bioanalyttikko eli kansankielellä
laboratoriohoitaja tai labrantäti. Työskentelen kolmessa-
toista eri toimipisteessä ympäri Suur-Helsinkiä, joten saan

olla tarkkana aikataulujen ja sijaintien kanssa, ja siksi turvaudunkin vanhanaikaiseen paperikalenteriin. Teen hommia freelancerina, eli päätän itse, milloin ja missä työskentelen, ja voin halutessani myös kieltäytyä työtarjouksista. Tykkäänhan minäkin rahasta, mutta on siihen muitakin syitä, miksi minulla on kuluneena vuonna ollut vain seitsemän lomapäivää. Kun kutsu käy, saavun paikalle.

Jono ulko-ovella on jo pitkä kuin nälkävuosi ja täynnä yön yli paastonneita ihmisiä, jotka odottavat kärktyisinä pääsyä piikille. Olen useasti ehdottanut, että labran oven yläpuolelle voisi kiinnittää kyltin, jossa lukee: »Kivusta nautintoon on matkaa helvetin vähän.» Lupaa ei ole toistaiseksi irronnut. Kaikki eivät huumoriani tajua.

Hivuttaudun varovasti kohti jonon kärkeä. Juuri kun ovet avautuvat, eteeni työnnetään rollaattori ja pieni mummo katsoo minua silmät palaen ja sanoo: »Täällä ei etuilla!» »Nyt on kuule sellainen juttu, että jos minä en kohta ole tuolla sisällä piikin päässä, niin et ole kyllä sinäkään», totean mummolle. Saan mummon vakuutettua, ja hän siirtää rollaattorinsa pois tieltäni. Juoksen koko matkan näytteenottohuoneeseen ja huikkailen samalla kollegoilleni, että kohta ollaan rivissä. Vaihdan repusta ylle uniformuni: vaaleat housut ja tummansinisen yläosan. Kaulaan pujotan sinisen nauhan, jonka päässä ovat avaimet sujautan paidan rintataskuun. Ilman avaimia ei täällä mennä edes vesaan. Tänään tosin ehdin sinne tuskin muutenkaan.

Aamuisin jaan töihin lähtiessäni Facebookiin postauksen, jolla tsemppaan itseni työmoodiin. Tämän päivän kuvassa elämän hieman nahistama haltijakummi istui kyykyssä tupakka huulessa ja pyöritteli silmiään päivän

koettelemuksille. Kirjoitin kuvan yhteyteen, että siinä se haltijakummini taas keräilee itseään – vetää viisi röökiä putkeen, kun on ollut minun kanssani päivän töissä.

Jokaisellahan meillä on mielikuvitushaltijakummi, eikö niin? Semmoinen tyyppi, joka istuu olkapäällä ja katsoo, että päivä sujuu. Vähän silottelee hankalampia hetkiä ja potkii vauhtia, jos tarve vaatii. Minulla haltijakummeja on useampi. Joku niistä joutuu aina ottamaan vetovastuun, ja ne kaikki ovat luultavasti vuorotellen terapiassa.

Lopuksi kuitenkin Facebook-postaukseen: »Jonkun se on ne näytteet otettava. Taas mennään!»

Testejä, testejä

Jälleen kerran minulla on mahdollisuus tehdä päivästä paras mahdollinen, vaikka odotettavissa on ruuhkaisen aulan lisäksi muun muassa tappelua tulevasta työstä. Kaiken lisäksi viime yönä oli superkuu, ja se tietää vain yhtä asiaa: ihan mitä vain voi tulla vastaan. No, kun iltaan pääsen, olen taas yhden päivän kokemuksiä rikkaampi.

Vuoron alussa on tietty protokolla. Aloitan käynnistämällä laitteet ja hakemalla jääkaapista kontrollit. Laitteet testataan aina vuoron alussa ja myös silloin, kun käyttöön otetaan uusi testierä. Nostan testit lämpenemään huoneenlämpöön ja käynnistän tietokoneen. Tässä vaiheessa teen yleensä ensimmäiset kontrollit niillä liuskoilla, jotka ovat jo huoneenlämpöisiä. Sen jälkeen avaan kaikki tarvittavat järjestelmät: potilastietojärjestelmän, vuoronumerojärjestelmän, sähköpostin, Teamsin sekä välitietokannan, johon syötän ne tutkimukset, jotka eivät siirry sinne automaattisesti ja josta tarkastan hälyttävät tulokset. Vilkaisen nopeasti myös intran etusivun siltä varalta, että siellä olisi jokin tärkeä ilmoitus, ja tarkistan varmuuden vuoksi vielä Teamsin laboratoriotiedotteet. Kun kaikki on ajan tasalla,

teen lämmenneet kontrollit loppuun ja hoidan lämpötilaseurannan jääkaapeille, pakastimille, lämpökaapille ja huoneelle. Kun olen valmis, tarkistan ensimmäisen potilaan nimen lääkärisyötöstä eli listalta, jossa on lääkärien laboratorioon lähettämät potilaat. Sitten avaan oven ja kajautan aulaan kutsuhuudon kollegoille tutuksi tulleella kotoisalla ja turvallisella äänelläni. Laura on taas tonteilla.

Ääneni onkin kenties tärkein työkaluni. Ja vanhin. Olen puhunut sujuvasti alle kolmevuotiaasta. Kotona Sotkamossa ei ollut kaikki hyvin. Isovanhempien luona maalla oli ihanaa, mutta aina kun piti mennä kotiin, mieleni synkeni. Oli keksittävä keino, jolla saisin viestini perille, jotta voisin auttaa itseäni ja pikkusiskoani.

Uskottavan äänen lisäksi päivittäisessä työssäni välttämättömiä ovat laboratorion laitteet. Niiden avulla tehdään tarkkoja diagnooseja, seurataan hoitojen tehoa ja voidaan reagoida nopeasti potilaiden tarpeisiin. Jokaisella laitteella on oma erityistehtävänsä, ja niiden käyttö vaihtelee yksinkertaisista seulonnoista monimutkaisiin analyysiin.

Yksi yleisimmistä tekemistäni toimenpiteistä on virtsan kemiallinen seulonta, jossa pyritään havaitsemaan esimerkiksi tulehduksia tai aineenvaihdunnan häiriöitä. Se on yksi monista tutkimuksista, kun etsitään oireiden syytä.

Välillä näytteenotossa tulee vastaan tilanteita, joissa kielitaito ei yksinkertaisesti riitä, ei minulla eikä vastapuolella. Nykyään tilanne on korostunut, kun vastaanottokeskuksesta tulee asiakkaita, joilla ei aina ole mukanaan tulkkia tai älypuhelin käännöstyökaluineen. Silloin pitää kehitellä jotain luovaa. Ja minähän kehittelen.

Kerran puhelimeni oli latauksessa toisella puolella laboratoriota, joten jouduimme vastaanottokeskuksesta saapuneen asiakkaan kanssa turvautumaan vanhan koulukunnan metodiin eli pantomiimiin. Johdatin hänet vessaan ja aloitin esitykseni. Näytin virtsapurkkia ja sen kyljessä olevaa mustaa viivaa. Havainnollistin alapesua käsisuihku kädessäni. Sen jälkeen otin haara-asennon ja asetin purkin jalkojeni väliin ja osoittelin, että »tänne näin». Nyökkäilimme asiakkaan kanssa ja näytimme toisillemme peukkuja: hyvä tästä tulee!

Viisitoista minuuttia myöhemmin labran analyysipuolelta kuului tuttu karjahdus: »Härmä, perkele!» Tiesin jo siinä kohtaa, että jotain oli mennyt pieleen. Marssin paikalle ja kysyin, että mitä nyt tällä kertaa. Kollega pyöriteli purkkia kädessään ja kysyi kuivasti: »Näyttääkö tämä sinusta virtsanäytteeltä?» Nostin kämmenet ohimoilleni ja sanoin: »Saan varmaan arvata?» »Saat ihan kaksikin kertaa. Vaihtoehdot ovat ykkönen ja kakkonen.»

Kuinka ollakaan, oikea vastaus oli kaksi: siististi tehty ulostenäyte virtsapurkissa. Se siitä pantomiimista.

»Ehkä sun olisi pitänyt suhista», kollega virnisti.

Ei siinä auttanut kuin soittaa vastaanottokeskukseen, selittää tilanne ja tilata uusi näyte. Lupasin seuraavalla kerralla suhista.

Teen myös TNT-testejä, joita käytetään erityisesti sydäninfarktin diagnosointiin ja sydänlihaksen vaurion arvioimiseen, sekä mahdollisen keuhkoveritulpan paljastavia FiDD-kokeita. Keuhkoveritulppa voi iskeä varoittamatta. Oireina voi olla hengenahdistus tai pelkkä pohjekipu. Potilas tulee vastaanotolle valittamaan kipeää

pohjetta, mutta taustalla voi kyteä jotain vakavampaa. Tulppa iskee tavanomaisimmin pitkällä lento- tai ajomatoilla, mutta paljon seisomatyötä tekevänä minulla on kotona mittanauha. Jos pohje on selvästi toista paksumpi, kuumottava ja punainen, se voi olla merkki veritulpasta, joka voi kulkeutua aina keuhkoihin asti. Kädestä lähtenyt tukos voi puolestaan päätyä aivoihin. Molemmat voivat olla kohtalokkaita, joten nopeus on valttia.

Näitä tapauksia tulee vastaan melkein päivittäin, ja lääkärit haluavat usein sulkea pois veritulpan mahdollisuuden. Tuolloin verikoe tehdään meillä aina pikana, ja jos tulos on korkea, odottelemaan ei jäädä, vaan potilas passitetaan suoraan ultraäänitutkimukseen.

Kerran penkkiin tuli noin viisikymppinen nainen, joka oli juuri palannut Thaimaasta. Takana oli pitkä lento, ja nyt pohje oli kipeä. Lääkäri määräsi saman tien veritulppakokeen. FiDD-koe on simppele: putki verta, potilastiedot koneelle, testiliuska laitteeseen, pipetillä verta liuskalle, ja kahdessatoista minuutissa analyysi on valmis. Testi on nopea ja tehokas tapa sulkea pois keuhkoveritulppa potilailla, joilla riski on matala. Jos testin antama arvo on alhainen, veritulpan mahdollisuus on erittäin pieni. Jos arvo taas on korkea, tarvitaan lisätutkimuksia. Tällä kertaa tulos oli korkea, ja laite huusi merkkiääntä. Minun piti ilmoittaa lääkärille heti ja uusia koe varmuuden vuoksi. Asiakas pääsi uusintatestin jälkeen röntgeniin ja pian verenohennuslääkitykselle – tai suoraan sairaalaan.

Työvälineisiini kuuluu myös verenkuvaa-analysaattori, joka laskee punasolut, valkosolut ja verihiutalet. Näiden tietojen perusteella voidaan diagnosoida esimerkiksi

anemia, infektiota sekä muita verenkiertoelimistön ongelmia. Tulehdusten havaitsemisessa käytän laitetta, joka mittaa C-reaktiivisen proteiinin pitoisuutta veressä. Tätä kutsutaan usein serpiksi. Kyseinen proteiini nousee tulehdustiloissa, ja nopea tulos auttaa arvioimaan, onko esimerkiksi antibioottihoito tarpeen.

Veren hyyttymisnopeutta mittaavan INR-arvon analysointiin on oma laitteensa, joka on erityisen tärkeä verenhennuslääkkeitä käyttäville potilaille. INR-arvo kertoo, toimiiko lääkitys tai voidaanko mennä toimenpiteisiin ilman, että verenvuodon riski kasvaa liikaa – mitä suurempi arvo, sitä hitaammin veri hyytyy.

Näiden laitteiden käyttö ei ole kyllä mitään suurta jännitysnäytelmää. Homma menee yksinkertaisuudessaan näin: vedetään potilastieto ja pyyntö tarrasta, asetetaan putki koneeseen ja painetaan starttia. Siinä se. Ei tule edes viihdyttäviä hälytyksiä, tyyliin: »Otapä korkki pois», »Niin paksua tavaraa, ettei jaksa imeä!» tai »Niin laihaa on, että pahaa tekee.»

Verensokerin mittauksessa käytän pikasokerilaitetta, jolla saan nopeasti tietoa potilaan verensokeritasosta. Tämä on erityisen tärkeää esimerkiksi diabeetikoille tai akuutissa hoidossa. Hengitystieinfektioiden diagnosointiin käytän puolestaan M10-laitetta, joka analysoi näytteitä esimerkiksi RS-viruksen, influenssan tai koronan varalta. Tämä laite on ollut erityisen tärkeä pandemioiden aikana, mutta myös kausi-influenssojen diagnostiikassa.

Fuji-kuivakemian analysaattori on yksi työni monipuolisimmista laitteista. Sillä voidaan arvioida maksan toimintaa ja aineenvaihduntaa, mutta se mittaa myös

natrium- ja kaliumtasoja, jotka kertovat potilaan nestetasapainosta. Lisäksi se analysoi kreatiniinia munuaisten toiminnan arvioimiseksi ja bilirubiiniarvoja, joita tarvitaan esimerkiksi keltaisuuden syiden selvittämisessä. Moni mieltää keltaisuuden vain vastasyntyneiden ongelmaksi, mutta kyllä kellertäviä aikuisiakin välillä vastaan tulee.

Lisäksi teen antigeenitestejä, joilla voidaan nopeasti havaita esimerkiksi streptokokki A, influenssa, korona tai mononukleooosi eli vanha kunnon pusutauti.

Teemme tarvittaessa myös raskaustestejä. Ne ovat ihan samoja testejä kuin mitä apteekista saa, mutta toki sitä voi tulla tikkuun pissamaan tännekin ja maksaa siitä satasten. Testinä se on kyllä mukavan simppele, sitä joko on raskaana tai ei ole. Olisipa kaikki yhtä selkeää.

Olen saanut kantapään kautta oppia, että raskaustestien tekeminen voi olla yllättävän herkkä tilanne. Positiivinen tulos ei aina olekaan syy onnitella. Nuorempana hoitajana tokaisin kerran positiivisen tuloksen nähdessäni innokkaasti: »Onneksi olkoon!» Asiakas vastasi: »Tämä ei kyllä nyt ole mikään hyvä juttu.» Sen jälkeen opin, että on parempi ottaa tilanne rauhallisesti ja kuulostella testattavan reaktiota. Mutta jos virhe tulee, ei auta kuin pyytää anteeksi.

Myöhemmin osasin jo varautua, kun eräs pariskunta sai positiivisen tuloksen. Aistin, että kaikki ei ehkä ollut kohdallaan, ja kysyin varovasti: »Onnitellaanko?» Mies vastasi ilmeettömästi: »Mistä me saadaan tietoa raskaudenkeskeytyksestä?» Siinä hetkessä piti vähän nieleskellä ja ohjata heidät asiakaspalvelun tiskille. Vaikka nämä hetket voivat olla hankaliakin, kukaan ei onneksi ole huutanut tai

haukkunut minua. Ehkä se johtuu siitä, että välitän aidosti, ja se näkyy kasvoiltani.

Useimmat raskaustestitulanteet ovat kuitenkin täynnä iloa. Suloisimpia hetkiä ovat ne, kun asiakas on toivonut raskautta ja haluaa ikuistaa tekemäni testin. Olen kuitenkin tehnyt selväksi, että minua ei saa kuvata. Sama sääntö pätee näytteenottotilanteisiin: jokaisella on oikeus yksityisyyteen, myös minulla. Sosiaalinen media ei ole paikka, jossa haluan olla osa näitä hetkiä. Ammattikuvaajat ja lehtijutut ovat asia erikseen, koska niissä toimitaan suunnitelmallisesti ja työympäristön ehdot huomioiden. Näytteenottotilanteessa puhelimet pannaan pois – ei pelkästään meidän työntekijöiden rauhan vuoksi, vaan myös asiakkaan turvallisuuden takia. Jos näytteenoton aikana sattuu jotain ja puhelin putoaa tai hajoaa, se ei ole kenenkään etu.

Aiemmin kuvaamista haluttiin erityisen paljon. En tiedä, liittyikö se kuuluisaan neulakohuun, kun oli uutisoitu, että HUSilla oli otettu näytteitä käytetyillä neuloilla. Olin silloin esimiestehtävissä yksityisellä puolella ja näin uutisen matkalla töihin. Heti ensimmäiseksi ilmoitin alaisilleni, että meidän talossamme ei oteta tapaukseen kantaa. Sovimme, että jos asiakkaat kysyvät, voimme kertoa, että neulat ovat aina uusia ja pakkaukset avataan heidän nähdessä. Linjasimme, että toista työnantajaa ei haukuta tai sen toimilla spekuloida. Kohu jätti kuitenkin jälkensä. Vielä tänäkin päivänä jotkut asiakkaat kysyvät, ovatko neulat varmasti puhtaita.

Vastaan tulee myös tilanteita, jotka ovat kuin suoraan piilokamerasta. Jokin aika sitten kuulin asiakkaasta, joka ei suostunut uskomaan, että häneltä oli otettu verta. Hoitaja

oli joutunut pistämään uudestaan, koska asiakas väitti kivenkovaan, ettei veri näytteenottoputkessa ollut hänen. Hoitaja oli yrittänyt rauhallisesti selittää: »Minähän juuri teippasin kätesi, se on aivan varmasti sinun vertasi.» Mutta ei, asiakas ei taipunut. Kaikenlaista.

Laboratorio- ja sotealan kenttä on tällä hetkellä myller-ryksessä. Vielä jokin aika sitten olisi tuskin voinut kuvitella, että irtisanomisaallot ulottuisivat myös meidän alallemme. Sote-uudistus ja hyvinvointialueiden luominen oli mieles-täni alusta alkaen susi ratkaisu, joka paisutti hallintoa mut-tei tuonut kentälle yhtään uutta käsiparia. Vuoden 2024 lopulla jopa HUS ilmoitti irtisanovansa 800 työntekijää, mikä aiheutti kohun. Viimeisin tieto on 280 irtisanottua, mutta pelko työpaikan menettämisestä on hiipinyt moniin työyhteisöihin. Moni hyvinvointialue voisi ottaa oppia yksityisen sektorin toimintamalleista. Meillä yksityisellä puolella säästöjä etsittäessä alettiin ensimmäisenä karsia turhia johtajia ja tukitoimintoja. Selkeä organisaatio ilman ylimääräisiä väliportaan päälliköitä ja suunnittelijoita toi-mii tehokkaammin, ja työn organisointiin ja henkilöstön kohdentamiseen on panostettu. Silti parannettavaa löytyy yhä täältäkin esimerkiksi resurssisuunnittelusta.

Itse perustyö on kuitenkin pysynyt ennallaan, niin jul-kisella kuin yksityisellä sektorilla: se on asiakkaiden koh-taamista. Työssä käytettävä tekniikka, välineet ja laitteet ovat kehittyneet valtavasti ja tukevat arkea, mutta iso kuva ei kuitenkaan muutu. Olen edelleen osa suurta koneistoa, jonka tehtävä on tuottaa yksilöllistä, vaikuttavaa hoitoa, ja diagnostiikka eli taudinmääritys on edelleen kaiken hoidon perusta. Jokaisen vuoron aikana voin vaikuttaa siihen, että

asiakkaat saavat ensiluokkaista palvelua ja tarvittavat tutkimukset luotettavasti ja ajallaan oikeasta paikasta. Niin, ovatko he asiakkaita vai potilaita? Yksityisellä sektorilla puhutaan yleensä asiakkaista, kun taas julkisella puolella pääosin potilaista. Molemmat termit ovat ihan käyttökelpoisia. Itse olen niin tottunut asiakaslähtöiseen ajatteluun, että näen heidät asiakkaina. Hehän tulevat hakemaan palvelua ja maksavat siitä. Meilahdessa tästä aiheesta joskus vähän vitsailtiin. Kun ambulanssi saapui pillit päällä pihaan, joku saattoi huikata: »Leipäauto laulaa!»

"Pysytkö penkissä vai tuletko syliin?"

LAURA HÄRMÄ on bioanalytikko, suomeksi sanottuna labratäti. Erikoinen uravalinta piikkejä karsastavalle – ja kuitenkin juuri Laura kutsutaan hätiin silloin, kun kukaan muu ei saa piikkipelkoa potevaa asiakasta rauhoittumaan. Kirjassa Laura kertoo värikkäästi, millaista on omistautuneen soteammattilaisen arki ja millaisia potilaita me suomalaiset olemme. On piikkikammoinen palomies, itseään takomalla rauhoittleva tuomari ja alasti heittäytyvä raksamies. On mystisiä spermanäytteitä, kiinteitä virtsanäytteitä ja kollegoita, jotka päättävät yllättäen aloittaa henkilökohtaisen lakon.

Piikkikammo on omistettu kaikille terveydenhuollon ammattilaisille sekä niille urhoollisille, jotka kohtaavat pelkonsa – oli kyse sitten piikistä tai elämän vaikeista kysymyksistä. Tervetuloa matkalle, jossa kova tiede törmää ihmismielen oikullisuuteen ja jossa jokainen näyte voi olla yllättävän tarinan alku.

